

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2002-02-08

Närvarande: f.d. justitierådet Hans Danelius, regeringsrådet Gustaf Sandström, justitierådet Dag Victor.

Enligt en lagrådsremiss den 31 januari 2002 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i jordabalken,
2. lag om ändring i räntelagen (1975:635),
3. lag om ändring i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag,
4. lag om ändring i lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare,
5. lag om ändring i lagen (1984:649) om företagshypotek,
6. lag om ändring i lagen (1992:72) om koncessionsavgift på televisionens område,
7. lag om ändring i sjölagen (1994:1009),
8. lag om ändring i lagen (1995:1571) om insättningsgaranti.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Fredrik Ludwigs.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i jordabalken

Övergångsbestämmelserna

I det tillägg som en borgenär är berättigad till enligt 6 kap. 3 § första stycket ingår en räntedel. Förslaget i fjärde meningen innebär att ränta skall beräknas på grundval av den vid varje tidpunkt gällande referensräntan. Enligt den föreslagna femte meningen skall förändringar i referensräntan som inträffar efter upprättandet av en sakägarförteckning inte beaktas. I den nuvarande lydelsen av de båda meningarna hänvisas till diskontot och förändringar i detta.

I de föreslagna övergångsbestämmelserna sägs enbart att äldre bestämmelser gäller för beräkning av ränta som avser tid före ikraftträdandet. Någon övergångsbestämmelse som tar sikte på den situationen att en sakägarförteckning upprättats före ikraftträdandet finns inte. Enligt Lagrådets mening finns det behov av att klargöra att ränteberäkningen i detta fall även fortsättningsvis skall ske på grundval av det vid upprättandet av sakägarförteckningen gällande diskontot. Lagrådet förordar därför att övergångsbestämmelserna kompletteras med följande avslutande mening:

"Har en sakägarförteckning upprättats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser."

Förslaget till lag om ändring i räntelagen

Allmänt

Ränta på förfallna fordringar skall enligt 5 och 6 §§ räntelagen beräknas på grundval av diskontot men med tillägg av vissa för olika fall

varierande procentenheter. Diskontot fastställs kvartalsvis av Riksgäldskontoret (tidigare av Riksbanken) och beräknas sedan våren 1992 som genomsnittet av de under närmast föregående kalenderkvartal dagligen noterade räntorna för sexmånaders statsskuldväxlar och femåriga statsobligationer, minskat med två och en halv procentenheter och avrundat till närmaste hela eller halva procentenhet (jfr prop. 1999/2000:50 s. 15).

Det föreslås nu att diskontot som grundval för ränteberäkning skall ersättas av en referensränta som fastställs av Riksbanken halvårsvis och motsvarar den ränta som Riksbanken tillämpade vid den huvudsakliga refinansieringstransaktion som genomfördes närmast före det kalenderhalvår under vilket räntan skall gälla, avrundad till närmaste högre halva procentenhet (reporäntan). En sådan beräkning av referensräntan överensstämmer väl med vad som föreskrivs i det bakomliggande EG-direktivet och föranleder i och för sig inga erinringar från Lagrådets sida.

Lagrådets konstaterar emellertid att referensräntan kan förväntas bli väsentligt högre än det på angivet sätt beräknade diskontot (f.n. är diskontot 1,5 % och reporäntan 3,75 %) och eftersom de procentenheter som enligt 5 och 6 §§ räntelagen skall läggas till diskontot i förslaget behålls oförändrade som tillägg till referensräntan, blir resultatet sannolikt en väsentlig förhöjning av den ränta som skall utgå vid betalningsdröjsmål. Den närmare nivån på dröjsmålsräntan får emellertid anses vara en lämplighetsfråga, på vilken Lagrådet inte har anledning att anlägga några synpunkter.

Det bör ändå anmärkas att de föreslagna förändringarna kan komma att ge anledning till tvister om tolkningen av avtalsklausuler som i fråga om ränta hänvisar till diskontot. Hur sådana tvister skall lösas är knappast en fråga för lagstiftaren. Avgörande får i stället bli den

verkliga eller hypotetiska partsviljan, dvs. om parterna kan anses ha velat anknyta en avtalsklausul till en viss låg räntenivå, representerad av diskontot, eller till den allmänna räntenivå som vid varje tidpunkt gäller vid försenade betalningar.

4 §

Enligt första stycket beror gäldenärens skyldighet att betala ränta på om borgenären framställt krav med angivande att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta. I det föreslagna andra stycket görs vissa undantag från den regeln. Enligt vad som anförs i lagrådsremissen (s. 31) bör kravet på upplysning i en betalningsanmodan behållas för fordringar som inte omfattas av det direktiv som ligger bakom remissens förslag. Direktivet är begränsat till handelstransaktioner varmed enligt artikel 2.1 avses transaktioner mellan företag eller mellan företag och offentliga myndigheter som leder till leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster mot ersättning. Enligt andra stycket andra meningen i förslaget görs dock ett generellt undantag i fråga om fordran på ett offentligt organ som avser betalning för varor eller tjänster. Någon motivering för denna avvikelse från direktivet lämnas inte i remissen. Även om det torde kunna anföras skäl för ett sådant generellt undantag synes dessa skäl lika väl kunna åberopas för att göra ett motsvarande generellt undantag i fråga om fordran på näringsidkare. På det underlag som nu föreligger förordar därför Lagrådet att även undantaget beträffande fordran på ett offentligt organ begränsas till handelstransaktioner.

Det i andra stycket andra meningen angivna undantaget avser enligt förslaget fordran på staten, en kommun eller ett annat offentligt organ. Formuleringen ger intrycket att endast svenska offentliga organ skulle omfattas. Även utländska offentliga organ synes

emellertid böra omfattas. En annan sak är att svensk lag i många fall inte kommer att vara tillämplig på fordringar mot utländska offentliga organ.

Lagrådet förordar mot den nu angivna bakgrunden att andra stycket andra meningen ges exempelvis följande lydelse:

”Detsamma gäller för fordran avseende varor eller tjänster som en näringsidkare har mot en myndighet eller ett annat offentligt organ.”

9 §

I paragrafen finns bestämmelser om referensräntans storlek. I första meningen ges vad som närmast framstår som en legaldefinition av referensränta. Enligt andra meningen ankommer det på Riksbanken att två gånger om året fastställa referensräntan genom ett särskilt beslut. Det synes önskvärt att bestämmelsen utformas på ett sådant sätt att man undviker onödiga tvister om huruvida Riksbanken bestämt referensräntan på ett riktigt sätt. Detta kan ske om man först klargör att Riksbanken skall fastställa referensräntan och därefter anger den princip som Riksbanken har att tillämpa när den fattar sådana beslut. Lagrådet förordar att paragrafen ges exempelvis följande lydelse:

”Referensränta enligt denna lag fastställs för varje kalenderhalvår genom särskilt beslut av Riksbanken. Referensräntan skall motsvara den ränta som Riksbanken tillämpade vid den huvudsakliga refinansieringstransaktion som genomfördes närmast före det kalenderhalvår under vilket räntan skall gälla, avrundad till närmaste högre hela eller halva procentenhet.”

Förslaget till lag om ändring i lagen om handelsbolag och enkla bolag

Övergångsbestämmelserna

Den föreslagna ändringen i 2 kap. 6 § innebär att den ränta som en handelsbolagsman skall tillgodoräknas skall beräknas på grundval av referensräntan vid räkenskapsårets början och inte – som nu – det vid det tillfället gällande diskontot. Enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna gäller äldre bestämmelser för ränta som avser tid före ikraftträdandet den 1 juli 2002. De nya bestämmelserna förutsätts alltså gälla för ränta som avser tid efter ikraftträdandet.

De föreslagna övergångsbestämmelserna synes inte helt anpassade till regleringen i 2 kap. 6 §. Ett exempel kan illustrera. Om räkenskapsåret löper under tiden den 1 januari - den 31 december 2002 skall ränteberäkningen för första halvåret 2002 ske på grundval av det diskonto som gällde den 1 januari 2002. Ränteberäkningen för andra halvåret 2002 skall ske enligt de nya reglerna, vilket innebär att ränta skall beräknas på grundval av referensräntan den 1 januari 2002. Någon referensränta fastställs emellertid inte för tid före den 1 juli 2002.

En justering av övergångsbestämmelserna är därför påkallad. Närmast till hands är att tillämpa äldre bestämmelser på ett räkenskapsår som pågår vid ikraftträdandet. Följande formulering kan användas:

"I fråga om räkenskapsår som inletts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser."

Förslaget till lag om ändring i lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare

1 §

I andra stycket föreslås en ny bestämmelse enligt vilken möjligheten till förbud mot avtalsvillkor också skall gälla i förhållande till offentliga organ. Förslaget har, utan att detta framhålls i motiven, ett väsentligt vidare tillämpningsområde än det bakomliggande direktivet. Medan direktivet i princip är begränsat till räntevillkor avser förslaget således alla former av avtalsvillkor. Som framgår av Lagrådets yttrande när lagen antogs (prop. 1983/84:92 s. 26 f.) får det emellertid anses föreligga tillräckligt starka skäl för ett sådant vidare tillämpningsområde. Lagrådet har därför ingen erinran mot förslaget i denna del.

Av lagtextens lydelse framgår inte klart att förslaget är avsett att vara begränsat till villkor som det offentliga organet ställer upp liksom inte heller att den som berörs av villkoret skall vara näringsidkare. Med hänsyn till regleringen i 3 § måste detta emellertid antas ha varit avsikten.

När det gäller lagtextens utformning vill Lagrådet också hänvisa till vad som anförts under 4 § förslaget till lag om ändring i räntelagen.

Med beaktande av det anförda förordar Lagrådet att det nya andra stycket ges exempelvis följande lydelse:

”Första stycket gäller även villkor som en myndighet eller ett annat offentligt organ ställer upp för ett avtal med en näringsidkare enligt vilket denne skall tillhandahålla varor eller tjänster mot betalning.”

Förslaget till lag om ändring i lagen om koncessionsavgift på televisionens och radions område

Övergångsbestämmelserna

Enligt förslaget gäller äldre bestämmelser för beräkning av ränta på återbetalat belopp som avser tid före den 1 juli 2002. Det förutsätts alltså att en uppdelning på tid före och efter ikraftträdandet kan göras.

Enligt 9 § andra stycket skall ränta vid återbetalning beräknas på grundval av det vid utgången av året närmast före återbetalningsåret gällande diskontot (nuvarande lydelse) eller den då gällande referensräntan (föreslagen lydelse). Det diskonto som gällde den 31 december 2001 kommer alltså att styra ränteberäkningen vid återbetalningar under år 2002 medan den referensränta som gäller den 31 december 2002 kommer att styra ränteberäkningen vid återbetalningar under år 2003. Lagrådet föreslår att övergångsbestämmelserna formuleras enligt följande:

"För återbetalning före år 2003 gäller äldre bestämmelser."

Förslaget till lag om ändring i sjölagen

Övergångsbestämmelserna

I konsekvens med vad Lagrådet anfört i kommentaren till förslaget till lag om ändring i jordabalken bör övergångsbestämmelserna kompletteras med en avslutande mening av följande lydelse:

"Har en sakägarförteckning upprättats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser."

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.